

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง บทบาทของชนชั้นกลางและผู้ประกอบการในการจัดการภูมิทัศน์ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ อาศัยแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการวิจัยดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นเมือง
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับมลพิษและการจัดการ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์เมือง
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลาง
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นเมือง เป็นแนวคิดที่แสดงถึงการพัฒนาของเมืองตามความเติบโตของเมืองตามสภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เมืองมีความเปลี่ยนแปลงไปเป็นเมืองขนาดใหญ่ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงอยากจะศึกษาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเป็นเมือง ภาควิชาสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2531) ได้ให้ความหมายของคำว่าเมืองนั้นหมายถึง การตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรขนาดใหญ่ของมนุษย์ที่ประกอบด้วย สิ่งปลูกสร้างอาคารอันได้แก่ อาคาร บ้านเรือน มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการสาธารณูปโภค เช่น ประปา ไฟฟ้า และถนน เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของพลเมืองจำนวนมาก มีความหนาแน่นของประชากรอยู่ในระดับสูงที่ต่างเพศ ต่างวัยและต่างสถานภาพ อาชีพพื้นฐานของประชาชนที่อยู่อาศัยในแหล่งนี้จะมีชี้อาชีพเกษตรกรรม เมืองแต่ละเมืองมีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งจะมีภาระหน้าที่และแบบแผนคล้ายคลึงกัน การที่เราได้ศึกษาเกี่ยวกับเมือง ๆ หนึ่งก็พอจะช่วยให้เข้าใจลักษณะเมืองอื่น ๆ อีกด้วย ลักษณะของเมืองมีหลายลักษณะ เช่น เมืองที่เป็นศูนย์กลางคอยรับสิ่งบริการต่าง ๆ จากอาณาบริเวณรอบ ๆ เมืองในฐานะที่เป็นศูนย์กลางได้ให้บริการด้านการค้าและสังคมแก่อาณาบริเวณรอบ ๆ ถ้าหากว่าพื้นดินเป็นแบบเดียวกันหมด ศูนย์กลางก็จะเป็นแบบอย่างเดียวกันหมด เมืองแบบที่เป็นศูนย์กลางมีมากมายในโลกนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอุตสาหกรรมในสหรัฐอเมริกา มีศูนย์กลางการค้าที่ดี คือ การขายปลีกและขายส่งของสินค้าเกษตรทางภาคตะวันออกเฉียง

ตะวันออกเฉียงใต้และทางตะวันออก เมืองต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นศูนย์กลางค้าขายหรือศูนย์กลาง การขายส่ง ขึ้นอยู่กับขนาดของมัน ไม่เพียงแต่การค้าเท่านั้นที่สนับสนุนย่านศูนย์กลางแต่สังคม และศาสนาก็ยังสนับสนุนย่านศูนย์กลางด้วย ในบางแห่งสิ่งอื่น ๆ อาจจะเป็นตัวสำคัญในการ สนับสนุนเมือง เช่น ส่วนของประเทศลาตินอเมริกา ซึ่งมีการค้าเพียงเล็กน้อย ห้างร้านต่าง ๆ ก็จะ อยู่กระจัดกระจายรวมกับศูนย์กลางทางสังคมและศาสนา และก็แตกต่างจากเมืองส่วนมาก เพราะ วันที่มีธุรกิจรุ่งก็คือวันที่ประชาชนเข้าไปโบสถ์ เข้าสถานที่พักผ่อนแล้วก็ไปเข้าย่านธุรกิจ ซึ่งเมือง แบบนี้จะได้ว่า เมืองวันอาทิตย์ เช่น เมือง ซอลท์เลคในรัฐยูทาห์ สหรัฐอเมริกา

กฤษ เพิ่มทันจิตต์ (2536) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองศูนย์กลางใหญ่ ๆ ว่าส่วนมากมัก จะเป็นศูนย์กลางการปกครองด้วย เช่น ลอนดอน ปารีส ซึ่งเป็นเมืองการปกครองและศูนย์กลาง การค้าในสหรัฐ เมืองวอชิงตัน ดี ซี เมืองหลวงของบางรัฐเป็นเฉพาะศูนย์กลางการปกครอง ใน กรณีเช่นนี้เมืองศูนย์กลางการปกครองถูกแยกออกจากเมืองศูนย์กลางอื่น ๆ เมื่อคนมาร่วมตัวอยู่ เป็นชุมชนแบบเมืองแล้วเมืองนั้น ๆ จำเป็นต้องประกอบกิจกรรมเพื่อการยังชีพ เพื่อการอยู่รอดและ เจริญเติบโตต่อไปอีก อาจแบ่งลักษณะของกิจกรรมของเมืองได้เป็น 2 แนวทาง คือ แนวทางแรก คือกิจกรรมพื้นฐานและกิจกรรมที่ไม่ใช่กิจกรรมพื้นฐาน ส่วนแนวที่สองคือกิจกรรมของเมืองและ กิจกรรมระหว่างเมือง ซึ่งมีสาระดังนี้ คือ

1. กิจกรรมพื้นฐานและกิจกรรมที่ไม่ใช่กิจกรรมพื้นฐาน การที่จะกล่าวว่ากิจกรรมใด เป็นกิจกรรมพื้นฐานของเมือง และกิจกรรมใดไม่ใช่กิจกรรมพื้นฐานของเมืองจะต้องพิจารณาว่า การประกอบกิจกรรมนั้นส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นของเมืองนั้น ๆ โดยตรงหรือไม่ กิจกรรมพื้นฐานได้แก่กิจกรรมเพื่อการส่งออก ทั้งนี้ เพราะวัตถุประสงค์ของกิจกรรมเพื่อส่งออกสินค้าและ ส่งออกบริการให้แก่เมืองอื่น ๆ เป็นหลัก มากกว่าเพื่อผลิตสินค้าและบริการให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นหรือประชาชนในเมืองของตนเอง กิจกรรมประเภทนี้เป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็น กิจกรรมที่นำมาซึ่ง รายได้หลักของเมืองและเชื้ออำนาจการเจริญเติบโตของเมืองได้สูงมากทั้งยังมี ส่วนสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมประเภทที่ 2 คือ กิจกรรมที่ไม่ใช่กิจกรรมพื้นฐาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและการให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่น (หรือประชาชนในเมืองของตน) เป็นหลัก หากพิจารณาโดยละเอียดจะเห็นว่ากิจกรรมประเภทแรกบางส่วนอาจจะมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นด้วย นอกจากนี้การประกอบกิจกรรมเพื่อการส่งออกอาจเป็น กิจกรรมชำนาญพิเศษของเมืองใดเมืองหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น กิจกรรมด้านการอุตสาหกรรมบางประเภท เป็นต้น ส่วนกิจกรรมที่ไม่ใช่กิจกรรมพื้นฐานหรือกิจกรรมที่มุ่งให้บริการแก่ประชาชนในท้องถิ่นนั้น เมืองแต่ละเมืองจะมีกิจกรรมเหล่านี้คล้ายคลึงกัน แต่อาจแตกต่างกันในด้านปริมาณ สำหรับแนว

คิดที่ว่าความแตกต่างกันในกิจกรรมพื้นฐานเป็นปัจจัยที่ทำให้ท้องถิ่นและเมืองเจริญเติบโตในอัตราที่แตกต่างกันโดยที่เมืองใดประกอบกิจกรรมเพื่อส่งออกสินค้าหรือให้บริการแก่เมืองอื่น ๆ ได้มาก เมืองนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะเจริญเติบโตได้มากกว่าเมืองที่ไม่ได้ประกอบกิจกรรมพื้นฐานหรือประกอบกิจกรรมพื้นฐานในระดับต่ำกว่า แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่รู้จักกันในชื่อ “ทฤษฎีผลกระทบทึงหวัก” ของเมือง

2. กิจกรรมของเมืองและกิจกรรมระหว่างเมือง สิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติมคือความแตกต่างระหว่างกิจกรรมของเมืองกับกิจกรรมระหว่างเมือง ตามความเป็นจริงนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ที่เมืองดำเนินการอยู่ต่างก็เป็นกิจกรรมเมืองทั้งสิ้น แต่เมื่อใดก็ตามที่เมืองประกอบกิจกรรมประเภทใดประเภทหนึ่งในระดับสูงหรือประกอบกิจกรรมประเภทนั้น ๆ เป็นจำนวนมากจนสามารถส่งออกให้แก่ประชาชนนอกท้องถิ่นได้ จะถือได้ว่าเป็นกิจกรรมนั้นเป็นกิจกรรมระหว่างเมืองและการที่เมืองประกอบกิจกรรมประเภทใดประเภทหนึ่งหรือหลายประเภทจนสามารถส่งออกได้ก็แสดงว่าเมืองนั้นประกอบกิจกรรมนั้นมากเป็นพิเศษกว่าเมืองอื่น ๆ เรียกได้ว่าเมืองนั้นมีความชำนาญเป็นพิเศษหรือประกอบกิจกรรมชำนาญพิเศษ ในด้านนั้น ๆ จึงอาจสรุปได้ว่า การที่เมืองแต่ละเมืองจะประกอบกิจกรรมชำนาญพิเศษหรือประกอบกิจกรรมระหว่างเมืองหรือไม่ขึ้นอยู่กับระดับของการประกอบกิจกรรมนั้น ๆ กล่าวคือ หากเมืองหนึ่งประกอบกิจกรรมประเภทใดประเภทหนึ่งในระดับสูงมากและมากกว่ากิจกรรมประเภทอื่น ๆ ก็กล่าวได้ว่ากิจกรรมนั้นเป็นกิจกรรมชำนาญพิเศษของเมืองนั้น เพราะกิจกรรมนั้นมักเป็นกิจกรรมเพื่อการส่งออกไปยังเมืองอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้เมื่อก้าวถึงการแบ่งงานกันทำระหว่างเมือง จึงหมายถึงว่าภายในระบบเมืองที่ประกอบไปด้วยเมืองจำนวนมากนั้น เมืองแต่ละเมืองอาจประกอบกิจกรรมชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน และส่งออกหรือให้บริการกิจกรรมนั้น ๆ แก่เมืองอื่น ๆ ทำให้เกิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างเมือง ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดและความเป็นปึกแผ่นของเมืองทั้งระบบ

2.1.1 แนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเมือง

ในการศึกษาเกี่ยวกับเมืองและการผังเมืองในประเทศไทย ดวงจันทร์-อาภา-วัชรุทธิ์เจริญเมือง (2541) เห็นว่าจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเมือง ทฤษฎีการวางแผนภาค และทฤษฎีการพัฒนาเมืองซึ่งต่างมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเมืองในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกรวมทั้งประเทศไทย ซึ่งแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประเทศทั่วโลกอาจแบ่งได้เป็น 4 แนวคิดใหญ่ คือ หนึ่งแนวคิดที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญแก่อุตสาหกรรม ซึ่งถือว่าเป็นภาคเศรษฐกิจก้าวหน้าและมองว่าการ

เกษตรเป็นภาคเศรษฐกิจหลักหลัง หนทางที่จะเร่งพัฒนาเศรษฐกิจได้ต้องเร่งพัฒนาอุตสาหกรรม โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาที่สมดุล สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมก็คือการสะสมทุนในภาคการผลิตก้าวหน้า และการดูดซับแรงงานจากภาคเกษตรสู่โรงงาน กรณีของประเทศด้อยการพัฒนาที่ "นำเข้า" แนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและเทคโนโลยีการผลิตจากภายนอก ทำให้มีเพียงชนชั้นสูงและคนในเมืองที่ได้รับผลพวงจากการพัฒนาแบบนี้ นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ประเทศที่ก้าวหน้ากว่ากอบโกย วัตถุดิบและทรัพยากรของประเทศที่ล้าหลังกว่า และเกิดการพึ่งพาตลาดส่งออกจากประเทศก้าวหน้า สองแนวคิดที่เน้นความจำเป็นพื้นฐาน เนื่องจากเห็นว่าการเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจจะเลยการกระจายรายได้และความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้นเป็นข้อบกพร่องของแนวคิดที่หนึ่ง ยุทธศาสตร์ การพัฒนาจึงมุ่งให้คนจนได้รับความจำเป็นพื้นฐานในชีวิต การมีรายได้จากการทำงาน และการได้รับการบริการของรัฐอย่างทั่วถึงแต่การนำเอาแนวคิดนี้มาปฏิบัติถูกทำให้ง่ายขึ้นด้วยการกระจาย เฉพาะโครงการขนาดเล็กไปสู่ชนบท และการเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากที่สุด โดยไม่ คำนึงว่าต้องใช้การลงทุนมหาศาลเพื่อให้การบริการกระจายออกไป และโดยไม่มีมีการพิจารณาว่า จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเพิ่มผลผลิตหรือไม่ ซึ่งทำให้หลายฝ่ายวิจารณ์ว่าเป็นวิธีที่อันตราย อย่างยิ่ง ธรรมชาติจากกรณีของไทย คือการที่รัฐขยายบริการด้านไฟฟ้าแก่ประชาชนที่อยู่ห่างไกล ในชนบทด้วยการลงทุนปักเสาสายส่งระยะยาวจากแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าซึ่งอยู่ห่างไกล โดยที่ การลงทุนนั้น ไม่มีโครงการสนับสนุนให้ ประชาชนในชนบทนำกระแสไฟฟ้าที่ได้รับไปเพิ่มผลผลิต ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง แต่กลับกลายเป็นการเปิดโอกาสให้สินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ไม่จำเป็นต่อชีวิต ประจำวันของคนชนบท และนำไปสู่การเป็นหนี้สินมากขึ้นภายใต้อิทธิพลของลัทธิบริโภคนิยม สาม แนวคิดที่เน้นความสำคัญของระบบนิเวศและความสามารถในการรองรับ (carrying capacity) ซึ่งเป็นขีดจำกัดของสิ่งแวดล้อม และเห็นว่าระบบนิเวศมีความเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่นและส่งผล กระทบถึงกันและกันไม่ทางตรงก็ทางอ้อม และจะต้องมีการควบคุมการเติบโตของประชากร มิเช่นนั้น ประชากรอาจจะมีมากเกินไปเกินความสามารถที่สิ่งแวดล้อมจะรองรับได้ ซึ่งนำไปสู่การลดผลผลิต และในที่สุดถึงขั้นอดอยาก ถ้าหากธรรมชาติต้องเสียสมดุลก็จะไม่สามารถหวนกลับมาเป็นเหมือน เดิมอย่างน้อยในช่วงชีวิตของมนุษย์คนหนึ่ง

แนวคิดนี้มองว่าการเติบโตของประชากรมีผลทำให้เกิดการเปิดพื้นที่ใหม่โดยเฉพาะ ในป่าเขตร้อน ซึ่งเป็นอันตรายต่ออนาคตของมนุษยชาติอย่างยิ่งเพราะเป็นป่าต้นน้ำลำธารที่รักษา ภูมิอากาศของโลก และพื้นที่ป่าซึ่งมีความลาดชันสูงไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก นอกจากนี้การทำให้ ไร่หมุนเวียนก็ถูกประณามว่า เป็นตัวการสำคัญในการทำลายป่าและสิ่งแวดล้อม อิทธิพลของแนว คิดนี้ทำให้รัฐไทยรณรงค์ให้มีการคุมกำเนิดจนทำให้อัตราการเกิดของคนไทยลดลงไปจนต่ำกว่า

อัตราการเกิดทดแทน แต่การลดลงของประชากรไทยก็ได้นำไปสู่การแก้ปัญหาการทำลายทรัพยากรของประเทศเหมือนที่นักทฤษฎีเสนอไว้ การศึกษานี้เห็นว่าปัญหาการทำลายทรัพยากรของประเทศเกิดจากช่องว่างความแตกต่างระหว่างคนจนกับคนรวยมากเกินไป เช่น เรื่องการถือครองที่ดิน ปัจจุบันมีคนร่ำรวยไม่กี่ตระกูลที่ครอบครองที่ดินผืนใหญ่ของประเทศ ไม่ว่าจะเพื่อการทำประโยชน์หรือทิ้งไว้รกร้างก็ตาม แต่ประชากรส่วนใหญ่ที่ยากจนไม่มีที่ดินทำกินของตนเองหรือไม่สามารถแม้แต่จะเช่าที่ทำกิน ดังนั้น การกล่าวหาประชากรที่ยากจนซึ่งมีอยู่จำนวนมากกว่าเป็นตัวการสำคัญในการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยไม่มองปัจจัยอื่นประกอบ เช่น เรื่องการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรมและการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นมุมมองที่น่าเป็นห่วงยิ่ง และสมควรได้รับการพิจารณาใหม่อย่างรอบคอบและรอบด้าน หลังจากทั่วประเทศต่างๆ ได้เร่งรัดให้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเร่งการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมมาก เพื่อให้เกิดการขยายตัวทางการผลิตและส่งผลให้มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศเพิ่มสูงมาก แต่ขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมของประเทศนั้น ๆ กลับเสื่อมโทรมลง เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมากขึ้น และมีการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยจนทำให้สูญเสียทรัพยากรธรรมชาติไปอย่างไม่คุ้มค่า และทำให้ประเทศที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมแล้วทั้งหลาย เริ่มตระหนักถึงหายนะภัยที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาที่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อคน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สี แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวคิดใหม่ที่สุดหลังจากที่แนวทางการพัฒนาแบบอื่น ๆ ได้สร้างปัญหาและนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนของสังคมและสิ่งแวดล้อม แนวทางใหม่นี้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาควรประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือ การกำหนดวิสัยทัศน์ของการพัฒนา การสร้างความร่วมมือ และการทำแผนปฏิบัติการ เพื่อให้สามารถนำวิสัยทัศน์ที่กำหนดไปสู่การปฏิบัติ

แนวคิดนี้ถูกกำหนดขึ้นในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลก Earth Summit ซึ่งที่ประชุมได้ร่วมกันทำแผนปฏิบัติการเพื่อศตวรรษที่ 21 เรียกว่าแผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) สำคัญคือ คน ต้องเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่ยั่งยืนและคนต้องมีชีวิตที่แข็งแรงมีประสิทธิภาพ และดำรงอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ รัฐ (แต่ละรัฐตามกฎหมายระหว่างประเทศ) มีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรของตนเองเพื่อสนองนโยบายการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม และรัฐต้องรับผิดชอบที่จะควบคุมมิให้กิจกรรมต่าง ๆ ไปทำลายสิ่งแวดล้อมของรัฐข้างเคียง หรือบริเวณที่อยู่นอกขอบเขตของกฎหมายระดับชาติ นอกจากนี้ ยังได้กำหนดคำจำกัดความของการพัฒนาใหม่ว่า การพัฒนาจะต้องสนองความต้องการด้านการพัฒนาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อคนรุ่นปัจจุบันและลูกหลานในอนาคต การพิทักษ์สิ่งแวดล้อมต้องเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการพัฒนาและไม่สามารถแยกพิจารณาอย่างโดดเดี่ยวหรือแยกส่วน แนวคิดที่กล่าวข้างต้นมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย

เศรษฐกิจระดับชาติของประเทศต่าง ๆ แต่แนวคิดที่มีผลต่อการพัฒนาภูมิภาคและพื้นที่เมืองเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการวางแผนภาคและเมือง แนวคิดแรกที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและพื้นที่ คือ แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์กลางแห่งการเจริญเติบโต ซึ่งเน้นการใช้พื้นที่อย่างเข้มข้น ณ จุดเดียว ซึ่งทำให้เห็นว่าการทำเช่นนี้ก่อให้เกิดความไม่สมดุลภายในพื้นที่ที่แตกต่างและไม่เกิดการกระจายความเจริญ ทฤษฎีการพัฒนาภูมิภาคส่วนใหญ่ติดขัดอยู่กับแนวคิดหัวโตจนกระทั่ง Friedmann and Weaver. (1979) เสนอแนวคิดศูนย์กลางกับพื้นที่โดยรอบเขาเห็นว่า ประเทศหนึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นศูนย์กลางซึ่งส่วนใหญ่เป็นระบบเมืองและพื้นที่รอบเมือง และพื้นที่ศูนย์กลางนี้มีส่วนกำหนดชะตากรรมของพื้นที่โดยรอบคือชนบท ซึ่งถูกทำให้อ่อนแอลง เนื่องจากถูกถ่ายเททรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล และเงินทุนไปยังศูนย์กลางอย่างต่อเนื่อง เขาเห็นว่าเมืองเต็มไปด้วยเส้นสายและเครือข่ายการติดต่อ และผลพวงของความทันสมัย ทำให้ค่านิยมและพฤติกรรมของคนที่เป็นศูนย์กลางเปลี่ยนไป ในแง่การลงทุน จุดศูนย์กลางจะยังเป็นจุดนำลงทุนและค้ำทุ่นด้านโครงสร้างพื้นฐาน

เชียงใหม่เองก็มีฐานะเป็นพื้นที่รอบนอกของกรุงเทพฯ เป็นชนบทที่ถูกดูดซับความแข็งแกร่งไปและต้องพึ่งพากรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางอย่างยิ่ง ในเวลาต่อมาเมื่อเชียงใหม่ถูกกำหนดบทบาทให้เป็นเมืองหลักในภูมิภาค เชียงใหม่กลายเป็นศูนย์กลางด้านต่างๆของภูมิภาคและดูดซับเอาทรัพยากรแรงงานและเงินทุนจากบริเวณรอบข้างเข้ามาใช้ในศูนย์กลางระดับภูมิภาคแห่งนี้ เพื่อส่งผ่านทรัพยากรต่าง ๆ จากศูนย์กลางเล็กไปยังศูนย์กลางใหม่ของประเทศ แล้วส่งต่อไปยังศูนย์กลางระดับโลกอีกทอดหนึ่ง ดังนั้น ในบริบทระดับชาติเชียงใหม่มีสถานภาพเป็นพื้นที่รอบนอกของกรุงเทพฯ ในบริบทระดับภาคเชียงใหม่กลับมีสถานภาพเป็นศูนย์กลางของภาค ซึ่งตรงกับที่ Friedmann and Weaver. (1979) ได้อธิบายไว้ถึงการเจริญเติบโตของเมืองว่า ในระยะแรกการเติบโตของภูมิภาคแบบนี้อาจจะให้ผลดี แต่ในเวลาต่อมาจะเกิดการผิตเพี้ยนเป็นผลเสียมากกว่าผลดี นอกเสียจากว่ามีกลไกที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการกระจายตัวของการพัฒนาจากศูนย์กลางภูมิภาคไปยังชนบทโดยรอบ และขณะเดียวกันก็ต้องลดการพึ่งพาศูนย์กลางลงด้วยเช่นกัน ปรัชญาการณที่ชัดเจนคือการโตเดี่ยวของเมืองหลวงต่างๆในประเทศที่กำลังพัฒนาในรูปแบบของเอกนคร ซึ่งเป็นผลมาจากการไม่กระจายความเจริญไปยังพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ ประเด็นสำคัญที่นักทฤษฎียังหาคำตอบไม่ได้ก็คือ ณ จุดไหนที่ความผิตเพี้ยนจะเกิดขึ้นถ้าหากมีการเร่งพัฒนาพื้นที่เดียวมากจนเกินไป

2.1.2 แนวคิดเมืองยั่งยืนสมัยใหม่

ดวงจันทร์ อภาวพัชรุตม์เจริญเมือง (2545) ได้ศึกษาเมืองยั่งยืนสมัยใหม่ และได้นำเอาความเห็นขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization หรือ WHO) ที่ว่าการที่เมืองจะมีสุขภาพดีได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการเมืองที่โปร่งใสซึ่งผู้บริหารสำนึกว่าความจำเป็นในการทำงานจะต้องคำนึงถึงความร่วมมือในระดับชุมชนที่จะให้คำมั่นว่าจะป้องกันความรุนแรงมีโครงการด้านน้ำสะอาด ระบบสุขภาพ การรักษาพยาบาล สำหรับผู้ที่ตั้งถิ่นฐานอย่างผิดกฎหมาย โดยมีโปรแกรมให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่ชาวบ้านที่ยากจน ที่จะต้องจ่ายค่าน้ำประปาเมื่อต่อท่อเชื่อมเพื่อใช้บริการน้ำดื่มที่สะอาดตั้งแต่ครัวเรือน นอกจากนี้สนามเด็กเล่นที่สะอาด ปลอดภัย และการกระตุ้นการเรียนรู้ก็จำเป็นต่อเด็ก ๆ ในแต่ละชุมชน การที่เมือง ๆ หนึ่งจะเป็นเมืองที่มีสุขภาพดีได้ ต้องสร้างบนพื้นฐานของทรัพยากรของเมืองที่มีอยู่ และโดยอาศัยความชำนาญความสามารถในการบริหารจัดการของผู้คนทั้งในสถาบันที่เป็นทางการและสถาบันที่ไม่เป็นทางการ มาเป็นแนวศึกษาเปรียบเทียบกับการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้ยั่งยืนเพื่อจะให้ผู้บริหารของเมืองเชียงใหม่ได้มีข้อพิจารณาในการวางแผนพัฒนาเมืองเชียงใหม่ให้ยั่งยืน นอกจากนี้ ดวงจันทร์ อภาวพัชรุตม์เจริญเมือง ยังได้นำแนวคิดของนักวิชาการจำนวน 3 ท่านคือ Thomas Prugh, Robert Costanza และ Herman Daly ที่กล่าวไว้ในหนังสือ The Local Politics of Global Sustainability (2000) มาเป็นแนวคิดพื้นฐานสำคัญในการทำเมืองให้ยั่งยืนและมีธรรมาภิบาล เมื่อเมืองมีการบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาลแล้ว ก็จะนำไปสู่โลกที่สงบสุข ดังนี้

1. การกระจายอำนาจ ต้องมีการสร้างประชาธิปไตยจากล่างสู่บน คือ ให้ประชาชนระดับล่างมีความตระหนักต่อสิทธิเสรีภาพของตนเอง และมีส่วนร่วมในการ ดูแลบ้านเมืองของตนเองจึงจะนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืน ประชาธิปไตยที่แท้จริงไม่อาจกำหนดมาจากผู้มีอำนาจเช่นเดียวกับการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง ก็ไม่ควรกำหนดมาจากศูนย์กลางอำนาจ โดยประชาชนในเมืองนั้นไม่มีส่วนรับรู้ตั้งแต่ต้น

2. การบริหารจัดการเทศบาลและการเสริมสร้างความสามารถการบริหารจัดการเมือง โดยเทศบาลต้องเกิดจากวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล โดยดูแลเมืองให้เมืองมีการบริหารจัดการแบบมีพลวัต ไม่ใช่ติดอยู่กับการแก้ปัญหาแบบเดิม ๆ

3. ความโปร่งใสและสัญญาประชาชน สิทธิและความรับผิดชอบต้องเป็นสิ่งคู่ขนานมิใช่ว่าประชาชนจะเรียกร้องสิทธิโดยการขาดความ รับผิดชอบ หรือการที่ผู้บริหารเมืองเรียกร้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบเรื่องนั้นเรื่องนี้ โดยไม่ให้สิทธิในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ

แผนต่าง ๆ เสียก่อน ทั้งความโปร่งใสและสัญญา ประชาคมย่อมสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนของเมืองได้

4. การให้ความเสมอภาคคนจนและคนชายขอบ โดยให้คนเหล่านี้ทำงานอยู่ร่วมและอาศัยอยู่ร่วมกับคนทั้งหมดในสังคมอย่างมีความเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรี

5. การเงินของเทศบาล การเงินการคลังของเทศบาลหนึ่งๆ จะอยู่ในระดับดีได้ต้องอาศัยความร่วมมือของภาครัฐ พลเมือง และภาคธุรกิจที่จะทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะในแง่ของการจ่ายภาษีของประชาชนและภาคธุรกิจ เมื่อเขาแน่ใจว่าภาษีที่เขาจ่ายไปได้รับการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่เมือง และพวกเขาได้รับอานิสงส์จากภาษีที่พวกเขาเสียไป เขาก็จะยินดีที่จะชำระภาษีมากขึ้น และเมืองมีงบประมาณสำหรับดำเนินการต่างๆ อย่างเพียงพอ

6. สิ่งแวดล้อมเมือง ปัญหานี้จะจัดการได้อย่างยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในฐานะที่ทุกคนเป็นหุ้นส่วนเพื่อทำเมืองให้น่าอยู่หากรัฐหรือประชาชน หรือภาคธุรกิจเพียงภาคเดียวมีขมขื่นในการแก้ปัญหา สิ่งแวดล้อม แต่ภาคประชาสังคมอื่นไม่เห็นด้วยและไม่ให้ความร่วมมือ ก็ยากที่ปัญหาเหล่านั้นจะได้รับการนำไปแก้ไข

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับมลพิษและการจัดการ

แนวคิดเกี่ยวกับมลพิษและการจัดการ เป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นผลของการกระทำของมนุษย์ที่ไม่ได้คิดถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าจะรู้ถึงพิษภัยของมลพิษที่เกิดจากกระทำของตนเองแล้วก็ตาม ซึ่งนั่นหมายถึงมนุษย์ยังไม่มีระบบในการจัดการที่ดี ดังนั้นผู้ศึกษาจึงต้องศึกษาเกี่ยวกับการจัดการมลพิษว่ามีจัดการโดยหน่วยงานใดบ้างแล้ว และจัดการอย่างไรเพื่อที่จะให้เป็นแนวทางในการจัดการปัญหาในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งเมื่อกล่าวถึงมลพิษในความหมายของมันคือของเสีย ของสกปรก สิ่งที่ทำให้สกปรกหรือตัวทำให้สกปรกอันเป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้เป็นอันตรายต่อสุขภาพมนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ ความคิดเห็นแม้จะเป็นเพียงการรบกวน การสอดแทรก การขัดขวางความเจริญหูเจริญตา แต่ถ้ามนุษย์ได้ตระหนักถึงอันตรายอันเกิดจากมลพิษเหล่านี้แล้วก็ส่งผลให้มนุษย์รู้จักการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้อง ในปัจจุบันประชาชนโดยทั่วไปมีความสนใจในปัญหามลพิษเพิ่มมากขึ้น เพราะปัญหามลพิษได้ปรากฏตัวขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งปัญหาน้ำเน่าเสียในแม่น้ำลำคลอง ปัญหาอากาศเสีย ขยะและการแพร่กระจายของสารพิษในสิ่งแวดล้อมทั้งบนบกและแหล่งน้ำและในทะเล รวมไปถึงการเพิ่มปริมาณของคาร์บอนไดออกไซด์ในบรรยากาศ ซึ่งทำให้โลกร้อนขึ้นและอาจมีผลกระทบต่อระบบนิเวศของโลก

เป็นอย่างมาก มูลนิธิโลกสีเขียว (2539) ได้เสนอแนวทางในการจัดการของปัญหาเบื้องต้นประชาชนทุกคนว่าสามารถมีบทบาทในการป้องกันปัญหามลพิษได้ โดยเริ่มตั้งแต่การติดตามข่าวสารความรู้เกี่ยวกับปัญหามลพิษ ติดตามข่าวและมีส่วนร่วมในการตรวจวัดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน พยายามลดปริมาณของเสียที่จะถูกผลักดันไปสู่สิ่งแวดล้อมด้วยการดำรงชีวิตอย่างประหยัด เลือกรับใช้ของที่ปลอดภัยทั้งต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมพร้อมทั้งร่วมมือกันนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์และหาวิธีทางกำจัดของเสียให้ปลอดภัยที่สุด ไม่กระทำการละเมิดกฎหมายโดยเฉพาะเฝ้าระวังการปล่อยทิ้งของเสียจากแหล่งที่สำคัญในชุมชน เช่น โรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ และที่สำคัญต้องพยายามปลูกฝังจริยธรรมทางสิ่งแวดล้อมให้แก่เยาวชนเพื่อจะได้เป็นกำลังสำคัญในการระงับรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ยังมีอยู่นี้ให้ยังประโยชน์ทั้งต่อตัวเขาและรุ่นต่อ ๆ ไป

สำหรับมลพิษมลพิษอีกประการหนึ่งที่จะต้องนำมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ได้แก่มลพิษทางทัศนียภาพ และมลพิษทัศนียภาพเป็นภาวะแวดล้อมที่ประกอบด้วยสิ่งแปดเปื้อน จากการเปลี่ยนแปลงของสภาพธรรมชาติ ความสกปรกเลอะเทอะของสิ่งของ การไม่มีระเบียบ ภาพที่ไม่น่าดู ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในอารมณ์ของผู้พบเห็น ซึ่งสาเหตุของการเกิดมลพิษของทัศนียภาพได้แก่

1. การทำลายป่า การทำลายป่าที่มีอยู่ให้เห็นโดยทั่วไป ภาพของภูเขาหัวโล้นไฟไหม้ป่าทั้งที่ไหม้อย่างรุนแรงและมีแต่เพียงควันลอยกรุ่นอยู่ ภาพเหล่านี้ก่อให้เกิดความรู้สึกหดหู่ใจ ไม่สบายใจกับผู้พบเห็น

2. การทำเหมืองแร่ เป็นการทำอุตสาหกรรมที่ทำลายระบบนิเวศวิทยาสิ่งมีชีวิตอาจสูญพันธุ์หรือลดจำนวนลงสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เช่นน้ำในลำธารมีสีแดงขุ่น หรืออาจมีสีเหลือง ผิดธรรมชาติ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าไม่สามารถใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคได้ หรือความรู้สึกที่สัตว์น้ำไม่สามารถมีชีวิตอยู่ในน้ำเหล่านั้นได้

3. อุทกภัย เป็นภัยธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความรู้สึกหดหู่ใจในภาพที่ได้เห็นความเดือดร้อนของผู้คนที่ประสบภัย ที่ถูกน้ำท่วมบ้านต้องอาศัยบนหลังคา ไม่มีอาหารกิน ภาพของสวนไร่นาที่ถูกน้ำท่วม ต้นไม้ที่ไหลพันน้ำมาเพียงแต่ยอด ล้วนแล้วแต่เป็นภาพที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่สบายใจต่อผู้พบเห็น

4. ความแห้งแล้ง ภาพของดินที่แห้งแตกกระแหง ต้นไม้ที่ไม่มีสีเขียวสดดงามเปลวแดดที่ร้อนระอุ ผู้คนอดอยาก จากภัยความแห้งแล้งเป็นภาพที่ผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกหดหู่ไม่รื่นรมย์ ไม่อยากจะพบเห็น

5. น้ำเน่า สภาพของน้ำที่เน่าเสีย มีสิ่งปฏิกูลลอยสกปรก และส่งกลิ่นเหม็นในลำคลองหรือแม่น้ำ ทำให้เกิดภาพที่ไม่น่าดูกับผู้พบเห็นโดยทั่วไป

6. สลัมในเมือง เป็นภาพที่ไม่มีความเป็นระเบียบ ภาพบ้านที่ใหญ่บ้างเล็กบ้าง มีฝาบ้านบ้างไม่มีบ้าง สภาพลำคลองมีขยะ น้ำเน่า มีกลิ่นเน่าเหม็น นอกจากนี้ยังมีภาพของความยากจนของผู้คนที่อาศัยในสลัม เช่น เด็กไม่มีเสื้อผ้าจะสวมใส่ สกปรกมอมแมม มีลักษณะอมโรคทั้งหลายเหล่านี้เป็นภาพที่ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่น่าดู

7. การขาดพืชสีเขียวในเมือง ในการดำเนินชีวิตในเมืองใหญ่ การจราจรที่ติดขัด ความเร่งรีบในการดำเนินชีวิต ก่อให้เกิดความรู้สึกตึงเครียดในอารมณ์ แต่ถ้ามีต้นไม้สีเขียวในเมืองหรือในท้องถนน จะทำให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลายขึ้น ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกรุนแรง หงุดหงิด จิตใจเบิกบานแจ่มใส และไม่ร้อนเกินไปเหมือนที่โล่งแจ้ง

8. ป้ายโฆษณา ป้ายโฆษณาที่พบเห็นตามท้องถนนที่ติดระเกะระกะในเมือง และตามถนนหลวงทั่ว ๆ ไป นอกจากจะมีสีแปลก ๆ การจัดเรียงที่ไม่มีระเบียบแล้ว ยังมีภาพบางอย่างที่ทำให้เป็นพิษเป็นภัยได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะพบมากบริเวณเมืองใหญ่และที่ใกล้ ๆ เมืองทั่ว ๆ ไป ทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีนักต่อผู้พบเห็น

9. เพลิงไหม้ อัคคีภัยหรือเพลิงไหม้เป็นภาพที่พบเห็นเมื่อไรย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกที่สลดหดหู่ ความรู้สึกหวาดกลัวไม่อยากจะเกิด ภาพที่ผู้คนวิ่งหนีภัย ภาพการขนทรัพย์สินเพื่อหนีรอดพ้นจากการถูกเพลิงไหม้ หรือภาพที่มีผู้ประสบภัยจากเพลิงไหม้ ย่อมทำให้เกิดความหดหู่ไม่สบายใจเมื่อได้พบเจอ

10. การขาดระบบในการก่อสร้างอาคาร การก่อสร้างอาคารบ้านเรือนนั้น ถ้าขาดระบบในการจัดการแล้ว ทำให้เกิดทัศนียภาพที่สร้างความสะพรึงกลัว หรือความไม่สบายอารมณ์ของผู้พบเห็นได้ บางแห่งมีตึกสูงบางแห่งมีตึกต่ำ หรือมีฉะนั้นมีความระเกะระกะของตึกอาคารเหล่านั้น ทำให้ภาพไม่น่าดูน่าชม

11. การต่อสู้และสงคราม ทัศนียภาพของการต่อสู้และสงคราม เป็นสิ่งที่พบเห็นสามารถพยากรณ์ได้ว่าจะต้องมีการฆ่ากันให้ล้มตาย มีการทำลายล้างบ้านเมือง เป็นภาพที่ไม่มีใครอยากพบเห็น เพราะทำให้เกิดความหดหู่ทางด้านจิตใจมาก

12. ขยะมูลฝอย ขยะมูลฝอยเป็นสิ่งปฏิกูลที่เหลือใช้หรือของที่ไม่ใช้แล้ว จึงเป็นธรรมดาที่ทุกคนไม่อยากจะดูไม่อยากจะชม การที่ได้พบเห็นกองขยะใหญ่โตท่วมทุ่ง ส่งกลิ่นเหม็น มีความไม่เป็นระเบียบอยู่ในตัวมันเอง จะทำให้จิตใจหดหู่ ไม่สบายอารมณ์ จึงพยายามหนีให้ไกล

13. อุบัติเหตุ อุบัติเหตุทุกประเภท ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม เพราะเป็นภาพที่พบเห็นแล้วทำให้เกิดอารมณ์หดหู่ เร้าอารมณ์เศร้า และติดตามในเหตุการณ์ เช่น ภาพรถไฟชนกัน ระเบิดรถไฟ รถยนต์คว่ำ คนถูกรถชนกลางถนน

14. หมอก-ควัน เป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งทำให้ไม่สามารถ จะดูสิ่งต่าง ๆ ด้วยสายตาในระยะไกลได้ บางครั้งอาจทำให้สายตาได้รับอันตราย ที่ปรากฏเห็นชัดเจนก็คือ บริเวณบางจังหวัดในภาคเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เชียงใหม่ซึ่งหมอกควันมากในฤดูร้อน เพราะมีการเผาป่าทำไร่ จึงทำให้สายตาได้ในระยะใกล้ ๆ เท่านั้น (Kasetsart University, 1999).

สำหรับมลพิษเป็นสิ่งที่เกิดจากการมองเห็นภาพที่สกปรกอันเนื่องมาจากของเสียหรือถูกทำให้สกปรก เป็นอันตรายต่อมนุษย์ทางด้านความรู้สึกนึกคิด ความเข้าใจ และความคิดเห็น ซึ่งจะรบกวนหรือก่อให้เกิดความรำคาญแก่ผู้พบเห็น ปัญหามลพิษสามารถเกิดได้ทั้งในชนบทและชุมชนเมือง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นธรรมชาติและมีผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น ภัยธรรมชาติต่าง ๆ และอีกสาเหตุหนึ่งมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม เช่น เกิดจากการขาดวัฒนธรรมด้านการรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน เกิดจากการขาดจิตสำนึกในการรักษาและหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของชาติ และเกิดจากป้ายประกาศและป้ายโฆษณาชนิดต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ นี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อร่างกายคือ ทำให้เกิดอุบัติเหตุทางจราจรบ่อยครั้งขึ้นเนื่องจากภาพที่เกิดความมัวหมอง และจากภาพที่เกิดจากความมัวหมองยังมีผลกระทบต่อจิตใจ เกิดความเครียด เกิดผลกระทบต่ออารมณ์ และส่งผลกระทบต่อสังคม โดยการที่มนุษย์ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำให้บรรยากาศรอบโลกได้รับความกระทบกระเทือนและเกิดเป็นปรากฏการณ์เรือนกระจกขึ้น ฤดูกาลต่าง ๆ ไม่มีความแน่นอนและเกิดผลกระทบต่อผลผลิตทางการเกษตร ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องมีการปรับตัว ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตในสังคม (อิทธิพล ราชศิริเกรียงไกร, 2534)

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดของการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญในการดำเนินงานต่าง ๆ โดยเฉพาะการดำเนินงานร่วมกับประชาชน ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าวิจัยจึงได้นำเอาแนวคิดการมีส่วนร่วมมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาเพราะเปรียบเสมือนเครื่องมือที่จะนำทางให้การดำเนินงานเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

จากแนวคิดของ จิตรรัตน์ ศรีสุโข (2546) ที่เห็นว่าในอดีตที่ผ่านมา การพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในประเทศไทยมักจะตัดสินใจดำเนินการหลังจากที่มีการศึกษา วิเคราะห์ทางวิชาการในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจ สังคม และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว เห็นว่ามีประโยชน์และมีความเหมาะสมในโครงการ และสรุปว่าเป็นความต้องการจากชุมชน ซึ่งบางครั้งชุมชนอาจไม่ทราบเรื่องนี้มาก่อน หรือไม่สนับสนุน เนื่องจากไม่มีโอกาสได้รับรู้การวิเคราะห์ต่าง ๆ และการได้ยินข่าวลือในเรื่องของผลประโยชน์ต่าง ๆ ทำให้โครงการเกิดขึ้นได้ยาก ดังนั้น จิตรรัตน์ ศรีสุโข จึงเห็นว่าการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมนั้นเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเหตุผลที่ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญได้แก่

1. เพื่อให้ชุมชนต่าง ๆ สนับสนุนการตัดสินใจ ในบางกรณีหน่วยงานของรัฐไม่อยู่ในสถานะที่จะบังคับใช้การตัดสินใจนั้น ๆ ได้ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการอาจจะสูงมาก หรือต้องได้รับความสนใจสนับสนุนจากกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน จึงจะสามารถดำเนินการได้ นอกจากนี้กลุ่มคัดค้านอาจจะมีพลังมากพอที่จะสามารถทำให้รัฐไขว่เขวหรือเปลี่ยนใจ ทำให้โครงการต่าง ๆ เกิดความไม่แน่นอน ล่าช้าได้

2. บางครั้งชุมชนอาจจะมีข้อมูลหรือแนวคิดที่ดีกว่า ซึ่งในบางครั้งรัฐอาจไม่มีข้อมูลที่ที่สุด หรือแนวคิดที่ดีเสมอไป

3. เป็นการบริหารงานบนพื้นฐานของความยุติธรรม เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลหรือชุมชนที่ได้รับผลกระทบทางตรงและทางอ้อม มีส่วนร่วมในการวางแผน ปฏิบัติ และการแก้ไขความขัดแย้ง ทั้งนี้ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจ จะต้องให้ความสนใจกับความเห็นของบุคคลหรือชุมชนต่าง ๆ อย่างจริงจัง

จิตรรัตน์ ศรีสุโข (2546) ยังได้แนะนำขั้นตอนของการพัฒนาระบบราชการการมีส่วนร่วมว่าควรจะมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ประเมินความต้องการการตัดสินใจ (Assessment of Decision Requirement) เพื่อทำความเข้าใจกับความต้องการการตัดสินใจ ทำความเข้าใจกับกรอบนโยบายการตัดสินใจ ทำความเข้าใจกับความคาดหวังของผู้มีอำนาจตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของสาธารณะในการตัดสินใจ

2. การรวบรวมและประเมินข้อมูลสาธารณะเบื้องต้น (Initial Public Information Gathering and Assessment) เพื่อแยกแยะผลกระทบต่อบุคคลหรือกลุ่มเบื้องต้น เพื่อหาข้อมูลสภาพสังคมของชุมชนที่ถูกกระทบ เพื่อประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและวิธีการที่เหมาะสม

พัฒนายุทธวิธีวิธีการมีส่วนร่วมที่นำเสนอ ทั้งนี้วิธีการมีส่วนร่วมที่อาจจะเหมาะสม ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และการสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ

3. การปรึกษากับสาธารณะชนระยะแรก (Initial Public Consultation) เพื่ออธิบายกรอบนโยบายและค้นหากลุ่มที่ถูกผลกระทบโดยกำหนดประเด็นประเด็นปัญหาในขั้นตอนนี้การมีส่วนร่วมที่เหมาะสม ได้แก่ การประชุมร่วมกับชุมชน การนำเสนอข้อมูลกับผู้นำชุมชน การทำจดหมายข่าวและสำรวจ การจัดตั้งผู้ประสานงานระดับชุมชน

4. การจัดสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม (Establishment of participation Process) เพื่อยืนยันประเด็นที่จะต้องแก้ไข และสร้างความเข้าใจร่วมกันของประเด็นต่าง ๆ โดยแยกแยะความต้องการของบุคคลหรือชุมชนที่ถูกกระทบและสร้างแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นไปได้ เพื่อยืนยันทางแก้ที่ถูกต้อง แนวทางในการสร้างความมีส่วนร่วมได้แก่ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา ตั้งกลุ่มทำงานเฉพาะ ตั้งคณะกรรมการดำเนินการเพื่อหาประชาคมการลงพื้นที่ การทำจดหมายข่าว การออกสำรวจ การตั้งผู้ประสานงานชุมชน และการแถลงข่าว

5. การจัดสร้างกระบวนการนำไปปฏิบัติและติดตามผล (Establishment of Implementation and Monitoring Process) เพื่อติดตามการนำการตัดสินใจไปปฏิบัติ และจัดสร้างช่องทางสำหรับการทบทวนและปรับปรุง วิธีการมีส่วนร่วมที่อาจจะเหมาะสมได้แก่ ตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งทำหน้าที่ติดตามผล ประชุมกับชุมชน และการสำรวจพื้นที่

การมีส่วนร่วมสามารถเกิดขึ้นได้เมื่อประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มกิจกรรม (การมีส่วนร่วมไม่เหมาะสม ในสถานการณ์ฉุกเฉิน) และไม่เสียค่าใช้จ่ายในการมีส่วนร่วม มากเกินกว่าที่เขาจะประเมินผลตอบแทนที่ได้รับ ประชาชนต้องมีความสนใจที่จะสัมพันธ์ สอดคล้องกับการมีส่วนร่วมนั้นโดยสามารถสื่อสารรู้เรื่องกันทั้ง 2 ฝ่าย และประชาชนไม่รู้ถึงผลกระทบที่เอนต่อตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมหากมีส่วนร่วม

ซึ่งหากนำแนวคิดของ จิตรรัตน์ ศรีสุโข (2546) มาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดของ อนุรักษ ปัญญาวัฒน์ (2542) ที่ได้ทำการศึกษาแนวคิดการมีส่วนร่วมของนักวิชาการและนักปฏิบัติที่เสนอไว้ภายใต้กรอบการพัฒนาชุมชนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจจะตีกรอบได้แตกต่างกัน แต่ทุก ๆ กรอบก็เน้นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับการร่วมศึกษาปัญหาสาเหตุของปัญหาและความต้องการของชุมชน ร่วมคิดสร้างรูปแบบการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน ร่วมกำหนดทิศทาง แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม และร่วมบริหารงานพัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงาน และทุนตามขีดความสามารถ รวมทั้งการควบคุม

ติดตาม ประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาผลที่เกิดจากการทำกิจกรรมนั้น จะเห็นว่าแนวคิดทั้งสอง ท่านั้นไปในทิศทางเดียวกัน และที่สำคัญทั้งสองเห็นว่าประชาชนเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญที่สุด หากต้องมีการดำเนินกิจกรรม หรือโครงการต่าง ๆ เพื่อลดการขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์เมือง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภูมิทัศน์เมือง เป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ภูมิทัศน์ที่แสดงให้เห็นองค์ประกอบหลักที่เป็นส่วนสำคัญของเมืองเพื่อให้เหมาะสมกับการพัฒนา เมือง โดยเฉพาะเมืองเชียงใหม่ ผู้ศึกษาจึงต้องศึกษาให้เข้าใจถึงการจัดการภูมิทัศน์เมืองที่ เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของเมือง หลักการพัฒนาเมือง และมลพิษทางภูมิทัศน์ ดังนี้

2.4.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับภูมิทัศน์เมือง

แนวคิดที่เกี่ยวกับภูมิทัศน์เมือง ตามที่ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย (2531) จะหมายถึง องค์ประกอบของเมือง เช่น อาคารสาธารณะ สิ่งก่อสร้างและสิ่ง ประกอบบริเวณ ป้ายโฆษณา สาธารณูปโภค ถนน ทางเท้า ที่จอดรถ ต้นไม้ ถังขยะและถังรองรับ ขยะมูลฝอย เป็นต้น การที่จะทำให้เมืองเป็นเมืองที่น่าอยู่ได้นั้น ส่วนหนึ่งจะมาจากภูมิทัศน์ การจัดการเกี่ยวกับภูมิทัศน์ให้ดีซึ่งจะต้องเข้าใจองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์ดังนี้

1 องค์ประกอบด้านธรรมชาติ การรักษาสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่ยังคงอยู่ใน เมือง ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทั้งในประโยชน์ใช้สอยและความงาม จะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เมือง มีบรรยากาศผ่อนคลายและมีลักษณะเฉพาะที่ดึงดูดใจ เช่น การมีพื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อนและ นันทนาการ

2 องค์ประกอบด้านความสมดุลและสุนทรียภาพ การขาดความสมดุลและ สุนทรียภาพของสิ่งปลูกสร้าง อันเกิดจากการก่อสร้างอาคารรุ่นใหม่ที่มีขนาดใหญ่เป็นจำนวนมาก ได้บดบังความงามของอาคารเก่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของสิ่งก่อสร้างทางศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร ที่ถูกตึกใหม่ ๆ ข้างเคียงข่มจนดูด้อยคุณค่า บางบริเวณมีอาคารสูงเท่า ๆ กันแต่สร้างด้วย รูปแบบที่ไม่ผสมกลมกลืนกัน ก็สามารถทำลายความงามของบริเวณนั้นได้

3 องค์ประกอบด้านความเป็นระเบียบ ความเป็นระเบียบนับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ภูมิทัศน์เมืองสวยงาม ซึ่งบางครั้งความสวยงามของสิ่งแวดล้อมในเมือง ได้ถูกทำลายและ บดบังด้วยป้ายโฆษณาที่ไม่งดงาม และไม่ประสานกลมกลืน หาบเร่ แผงลอย ล้อเลื่อนที่ผิด

กฎหมาย สิ่งปลูกสร้างชั่วคราวที่รुक้าอยู่ริมถนน ตลอดจนการจอดรถอย่างผิดระเบียบก็สามารถทำลายความสวยงามและความเป็นระเบียบของเมืองได้

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ (2543) ที่ว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นล้วนแล้วแต่มีความสำคัญที่จะชี้วัดได้ว่าเป็นเมืองที่น่าอยู่หรือไม่ เพราะตามแนวทางการพัฒนาเมืองที่น่าอยู่ได้กำหนดองค์ประกอบของเมืองน่าอยู่ไว้ 4 ด้าน คือ 1) สภาพแวดล้อมน่าอยู่ คุณภาพและวิถีชีวิตดี 2) มีระบบการจัดการที่ดี 3) เศรษฐกิจรากฐานที่เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกัน 4) มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นหากต้องการให้เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองที่น่าอยู่จะต้องจัดมีการจัดการภูมิทัศน์เมืองให้เหมาะสมเพื่อจะทำให้สภาพแวดล้อมน่าอยู่อันจะส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพและวิถีชีวิตดี ซึ่งจะหมายถึงการมีระบบการจัดการที่ดีอีกด้วย

2.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับหลักการพัฒนาเมือง

ตามหลักการของการพัฒนาเมืองเพื่อการท่องเที่ยว นั้น ภาควิชา ภูมิสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2531) ได้มีการกำหนดหลักการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองที่เหมาะสม ซึ่งหากสามารถนำมาปฏิบัติจริงได้ก็จะเป็นผลดีต่อเมืองเชียงใหม่ หลักการดังกล่าวคือ การพัฒนาใด ๆ ก็ตามจะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์และวัตถุประสงค์นั้นจะต้องสอดคล้องกับปรัชญาและแนวความคิดที่มีเหตุผลและเกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ในการพัฒนาภูมิทัศน์เมืองเพื่อการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน จะต้องคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งได้แก่ นักท่องเที่ยว ประชากรของเมือง ผู้รับผิดชอบและดำเนินการพัฒนาทั้งสามฝ่ายนี้ต่างก็มองหรือคาดหวัง ผลที่จะได้รับแตกต่างกัน กล่าวคือ

สิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวัง ได้แก่ สิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวังที่จะเห็นได้แก่ ภูมิทัศน์ในพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยในลักษณะแปลกจากที่เคยเห็น ซึ่งอาจมีดังนี้

1. เอกลักษณะพื้นที่ เช่น รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นของพื้นที่นั้นมีใบสากลหรือเหมือนพื้นที่อื่น ๆ หรือเหมือนของต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศตะวันตก
2. ภูมิทัศน์และบรรยากาศเมืองร้อน ต้นไม้พื้นเมืองและสิ่งแวดล้อมที่มีได้เปลี่ยนสภาพเดิมมากนัก
3. วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันของคนพื้นที่และการได้มีส่วนร่วมได้สัมผัสกับประชากรเจ้าของเมือง

4. ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความร่วมมือของ
สิ่งแวดล้อม ตลอดจนบรรยากาศที่ผ่อนคลายแบบตะวันออก

5. การสัญจรทางเท้าที่เป็นระบบพอควร มีความสะดวกปลอดภัยและง่ายใน
การเทียบเคียงแผนี่

6. ระบบป้ายข้อมูล ที่มีภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาสากล ที่ช่วยให้การ
เดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต่างประเทสเป็นไปโดยสะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งใน 3 ข้อหลังนี้เป็น
ความคาดหวังทั่วไป

สิ่งที่ประชากรของเมืองคาดหวัง การคาดหวังของประชากรผู้อยู่อาศัยในเมือง
นั้น อาจมีความคาดหวัง ทศนะ และค่านิยมที่แตกต่างไปจากนักท่องเที่ยวเล็กน้อยหรือตรงกันข้าม
ประชากรพื้นถิ่นอาจมีแนวโน้มที่ต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ไม่จำเจเหมือนของเดิม ต้องการ
พัฒนาที่ทันสมัยแบบชาวตะวันตก ซึ่งสวนทางกับนักท่องเที่ยวต่างประเทส โดยเฉพาะภูมิทัศน์
และสิ่งแวดล้อมแบบตะวันออก แต่ทั้งนี้ก็มีไขปัญหาใหญ่เพราะค่านิยมเป็นสิ่งที่สามารถอธิบาย
และชี้แจงให้เข้าใจได้ง่าย แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่ประชากรท้องถิ่นคาดหวังจากการพัฒนาภูมิทัศน์
เมืองอาจเป็นดังนี้

1. ได้มีที่พักผ่อนหย่อนใจเพิ่มขึ้น
3. ได้อยู่อาศัยและดำเนินชีวิตในสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์ที่ดี มีความรื่นรมย์
และสร้างความปีติมากขึ้นกว่าเดิม
2. เกิดความภาคภูมิใจต่อเมืองของตนยิ่งขึ้น
4. ได้รับประโยชน์อื่นร่วมกับนักท่องเที่ยว เช่น ความสะดวกในการเดินทางและ
ระบบป้ายข้อมูลต่าง ๆ

ผู้รับผิดชอบและดำเนินการพัฒนาคาดหวัง ผู้พัฒนาคือผู้ที่จะต้องประสบกับ
ปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในช่วยพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นสิ่งที่ผู้รับผิดชอบในการพัฒนา
คาดหวังก็คือ

1. ใช้งบประมาณน้อย หรือสามารถแบ่งโครงการพัฒนาเป็นขั้นตอนได้โดยง่าย
2. เป็นโครงการพัฒนาที่ไม่ขัดแย้งหรือขัดแย้งน้อยกับหน่วยงานอื่น หรือกับ

ประชาชนผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นนั้น นั่นคือ เป็นโครงการที่ได้รับความเห็นชอบและความร่วมมือจาก
ประชาชนส่วนใหญ่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3. เป็นโครงการพัฒนาที่ได้รับผลตอบแทนหรือมีผลกระทบต่อสังคมในทางบวกสูง

2. เป็นโครงการที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรและ
ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของประเทศหรือท้องถิ่นด้วย

3. เป็นโครงการที่มีผลก่อให้เกิดผลบวกทางด้านการประชาสัมพันธ์แก่
ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

โดยส่วนรวมเมืองจะดูสวยและมีความน่าประทับใจต่อผู้มาเยือนและต่อ
ชาวเมืองได้ หากองค์ประกอบต่าง ๆ ของเมืองได้รวมตัวดังนี้

1 ความเป็นระเบียบ เป็นองค์ประกอบแรกที่ทำให้เมืองทุกเมืองสวยคือความ
เป็นระเบียบ คำว่าระเบียบในที่นี้หมายความถึงในด้านความสะอาดในการทำกิจกรรมและทั้งใน
การเห็นภาพที่ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย

2 ความสบาย ในที่นี้หมายถึงความสบายตามสมควรแก่อัตภาพ ได้แก่
ความไม่ร้อนจนเกินไปไม่หนาวจนเกินไป ไม่มีฝุ่นมากเกินไป พื้นที่ไม่แคบอัดอัดจนเกินไป ทั้งนี้
สภาพแวดล้อมบางอย่างเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เช่น สภาพอากาศ แต่ว่าสามารถจัดเตรียม
บริเวณให้สภาพอากาศนั้น ๆ บรรเทาลงได้

3 การมีสารูปที่ชัดเจน สารูปเป็นศัพท์บัญญัติจากคำภาษาอังกฤษว่า image
หมายถึง ภาพรวมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในใจหลังจากที่บุคคลหนึ่ง ๆ ได้เห็นสิ่งนั้นแล้ว ดัง
นั้นสารูปของเมืองก็คือภาพรวมของเมืองนั้น ๆ ที่บุคคลจะจำได้ หลังจากที่ได้ไปเยี่ยมชมเมืองนั้น
มาแล้ว

4 การมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน เมืองทุกเมืองย่อมต้องมีลักษณะเฉพาะของตน
เองในด้านใดด้านหนึ่ง หากผู้ที่ได้ไปเยี่ยมชมได้รับรู้จะก่อให้เกิดความเข้าใจและรู้จักเมืองนั้น ๆ
มากขึ้น และมีผลต่อเนื่องทำให้เกิดความพึงพอใจในลักษณะเฉพาะนั้น

5 การมีลักษณะเชิงสุนทรียภาพที่ดี หมายถึงลักษณะสวยงามชวนให้ผู้พบ
เห็นเกิดความสบายใจและรื่นรมย์ใจ มีสุนทรียภาพที่ดีที่เกิดขึ้นในเมือง ได้แก่การได้เห็นส่วน
ประกอบต่าง ๆ ของเมืองปรากฏในลักษณะที่กลมกลืนสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีสีสันที่กลมกลืน
หรือตัดกันในระดับที่เหมาะสม เมืองที่พบเห็นในประเทศไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันมักละทิ้ง
คุณสมบัติในข้อนี้ ดังจะเห็นได้จากป้ายโฆษณาหลากสีหลายแบบปรากฏขึ้นตามความพอใจของ
ผู้ติดตั้ง ประกอบกับสีสันต่าง ๆ นานาของตัวอาคารและสิ่งประกอบถนน เช่น ป้ายบอกทิศทาง
ถังขยะ ที่คอยรถประจำทาง ที่ได้รับการออกแบบต่างวาระกัน บางครั้งความตั้งใจที่ดีก็เป็นสิ่ง
ทำลายสุนทรียภาพโดยรวมได้ด้วย (ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531)

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลาง

แนวคิดเกี่ยวกับชนชั้นกลางเป็นแนวคิดที่มีประโยชน์เพราะบทบาททางประวัติศาสตร์ของชนชั้นกลางในตะวันตกจะประกอบไปด้วยพวกนายทุน ผู้ประกอบอาชีพระดับสูง และคนงานคอปกขาว และเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาทางการเมือง ดังนั้นจึงเห็นว่าการนำเอาแนวคิดนี้มาศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะได้รับทราบถึงบทบาทอันสำคัญในอดีตถึงปัจจุบันเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ปัญหาในการศึกษาต่อไป

วรวิทย์ เจริญเลิศ (2536) ได้กล่าวถึงอดีตเมื่อนักประวัติศาสตร์เรียก “ชนชั้นกลาง” ก็จะใช้กับคนเพียงกลุ่มเดียว คือเป็นกลุ่มคนในสังคม ที่เหนือขึ้นไปก็จะมีผู้ดีชนชั้นสูงและล่างลงมา คือ สามัญชนคนธรรมดา ในประเทศไทยนั้น กล่าวได้ว่า “ชนชั้นกลาง” แต่แรกประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีอาชีพค้าขาย โดยเฉพาะคนจีนอพยพ แต่การค้าขายก็มีอยู่ 2 ระดับ คือการค้ากับต่างประเทศ ซึ่งเป็นการค้าขนาดใหญ่และผูกขาดโดยอิงกับอำนาจรัฐ พ่อค้ารายใหญ่เหล่านี้ เติบโตขึ้นมาโดยอาศัยอภิสิทธิ์ทางการค้าภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของขุนนาง และต่อมาประกอบขึ้นเป็นชนชั้นบัวร์ชัวร์ในสังคมไทย มีการขยายการลงทุนออกไปในกิจการอื่นที่ไม่ใช่การค้าเพียงอย่างเดียว เช่น ธนาคาร และการประกอบกิจการตามลำดับ ส่วนพ่อค้ากลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มคนจำนวนมากและกระจายกระจายอยู่ทั่วไป คือพ่อค้ารายย่อยบางคนอาจเรียกว่า ร้านชำบ้าง ร้านค้าห้องแถว หรือร้าน “บูติก” การเข้าสู่กิจการเหล่านี้ต้องอาศัยทุนซึ่งเก็บสะสมมาทีละเล็กทีละน้อยจากการทำงานด้วย “ความอุตสาหะ” และ “ความสามารถ” เพราะฉะนั้น เจ้าของร้านค้าย่อยเหล่านี้ ค่อนข้างจะปกป้อง “กรรมสิทธิ์” ส่วนตัวพวกเขาไม่รวมกันโดยการจับเข้ามาอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่ม แต่ร้านค้าคือฐานของความสมานฉันท์ทางสังคมด้วย จะเห็นได้ว่าเมื่อประเทศไทยเริ่มพัฒนาเข้าสู่ยุคทุนนิยม โดยเฉพาะช่วงรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม นโยบายชาตินิยมและการสร้าง “ชาติไทย” ของจอมพล ป. ทำให้คนจีนอพยพตกอยู่ในสภาพคล้ายคลึงกันคือ ถูกกีดกันทางด้านการประกอบอาชีพขาดความมั่นคงในชีวิต ทำให้คนจีนเหล่านี้ผนึกกำลังกันอย่างแนบแน่นและมีการแสดงออกแบบรุนแรงในประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมา พ่อค้าจีนได้มีบทบาทสำคัญในองค์การการเมืองที่ต่อสู้ที่ดินเช่น สมาคมลับ และการก่อกบฏในเมือง(อั้งยี่)

นอกจากพ่อค้ารายย่อยแล้ว ข้าราชการก็เป็นคนชั้นกลางอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งที่ผ่านมาได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คือการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ระบอบทุนนิยม ข้าราชการเหล่านี้ มีหลายคนที่ยึดหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย บางคนก็สนับสนุนแนวคิดสังคมนิยมเป็นทางออกของสังคมไทย แต่ในปัจจุบันถ้าพิจารณาวิวัฒนาการของทุนนิยมไทย จะพบว่าสิ่งที่พัฒนาอย่างรวดเร็วไม่ใช่อุตสาหกรรมสาขาเดียวเท่านั้น แต่เป็นภาค

บริการ คือส่วนที่ไม่ใช่เกษตรกรรม (primary sector) และไม่ใช่อุตสาหกรรม สิ่งที่เกิดขึ้นมาจึงไม่ใช่กรรมอาชีพ แต่เป็นบุคลากรจำนวนมากที่อยู่ในสาขาบริการในปี พ.ศ. 2531 พบว่าภาคบริการจ้างงานถึงร้อยละ 23 ของกำลังแรงงานทั้งหมด

ในการวิเคราะห์ชนชั้นกลางของสังคมไทย ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2537) ได้กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีชนชั้นหรือชนชั้นกลางของตะวันตกคงจะช่วยไม่ได้มากนัก แต่ละสังคมย่อมมีโครงสร้างและพัฒนาการของตนเองในที่นี่จะเน้นมิติบางประการที่สำคัญต่อการมองเรื่องชนชั้นกลางของไทยในยุคใหม่คือ

ประการแรก ชนชั้นกลางเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่เราเรียกว่า “พัฒนาการที่เหลื่อมล้ำ” ของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม อาจเรียกได้ว่าชนชั้นกลางไทยเป็นผลผลิตจากกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของระบบทุนนิยมซึ่งมาจากข้างนอกและเริ่มปรากฏชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันของยุคอุตสาหกรรมใหม่ ชนชั้นกลางไทยบางกลุ่มเป็นผู้บริหารธุรกิจสมัยใหม่ บางกลุ่มอยู่ในระบบและกลไกของรัฐ มีบทบาทสำคัญในการสร้างเงื่อนไขสำหรับการขยายวิธีการผลิตแบบทุนนิยมให้กระจายไปทั่วประเทศ พัฒนาการนี้ส่วนใหญ่อยู่ใต้เงามืดของเผด็จการทหารเกือบตลอดเวลา อาจกล่าวได้ว่าชนชั้นกลางคือตัวเชื่อมระหว่างศูนย์กลางทุนนิยมโลกกับทหารและประชาชนที่ยากไร้ท่ามกลางสังคมที่เต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำหลายรูปแบบ

ประการที่สอง ชนชั้นกลางไทยเป็นปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐเป็นต้นตอสำคัญสำหรับการก่อตัวและพัฒนาการของชนชั้นกลาง เมื่อทุนนิยมขยายตัว สถาบันและกลไกรัฐก็ขยายตัวตามไปด้วย พร้อม ๆ กับกลุ่มชนที่เราเรียกว่า “ข้าราชการ” กลุ่มนี้เป็นชนชั้นกลางกลุ่มใหญ่ที่สุดกลุ่มหนึ่งของสังคมไทย และเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นพลังที่หล่อหลอมรัฐไทยมีลักษณะอำนาจนิยมและรวมศูนย์ภายใต้การประกาศอุดมการณ์ที่เรียกว่า “การพัฒนา” พร้อม ๆ กับทฤษฎี 3 สถาบัน และความมั่นคงของชาติ มองในแง่ี้แล้ว รัฐไทยมีพลังอำนาจมากพอในการครอบงำผู้คนหลายกลุ่ม ในชนชั้นกลางและชนชั้นแรงงาน

ประการที่สาม ท่ามกลางการสะสมทุนที่ขยายตัว ความเจริญทางเศรษฐกิจได้ปรากฏขึ้นมา แต่ในขณะเดียวกัน วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ความตึงเครียดทางสังคมและความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองก็ดำรงอยู่ด้วยพัฒนาการเช่นนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและการต่อสู้ในรูปแบบต่าง ๆ รัฐไทยมีหน้าที่จัดการกับวิกฤตการณ์เหล่านี้ โดยใช้ยุทธศาสตร์การ ควบคุมกดดันและครอบงำ ดังนั้น กลุ่มหนึ่งของชนชั้นกลางไทยจึงเข้ามาเกี่ยวพันกับการต่อสู้ทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อชนชั้นกลางกลุ่มอื่น ๆ รวมทั้งชนชั้นแรงงานและ ชาวนาชาวไร่ ในการวิเคราะห์ชนชั้นกลางของไทยเราจำเป็นที่จะต้องมอง

สถานการณ์ที่ขัดแย้งทางชนชั้นแบบนี้ นอกจากจะมองบทบาทหน้าที่ของชนชั้นกลางกลุ่มต่าง ๆ แล้ว ยังจะต้องมองว่าเหนือชนชั้นกลางยังมีอีกชนชั้นหนึ่งที่มีอำนาจ ในขณะที่เดียวกันชนชั้นกลางก็มีอำนาจเหนือชนชั้นแรงงาน และชาวนาชาวไร่ผู้ยากได้ด้วย

ประการสุดท้าย เราต้องดูที่บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลาง ปัญหาสำคัญคือ ชนชั้นกลางไทยมีส่วนเสริมสร้างเผด็จการทหาร หรือพัฒนาประชาธิปไตยอย่างไร คำตอบคงอยู่ที่โครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนายทุนชนชั้นกลาง และชนชั้นแรงงานบวกกับชาวนาชาวไร่ โดยมีสถาบันทหารดำรงอยู่แบบไม่มีใครรู้ว่า ทหารอยู่ในชนชั้นไหน สมาชิกของสถาบันทหารน่าจะถามตัวเองว่าสังกัดอยู่ในชนชั้นไหน บางทีทหารไทยอาจจะอยู่นอกโครงสร้างชนชั้นก็ได้ อย่างไรก็ตามทั่วโลกทุกวันนี้ การเคลื่อนไหวประชาธิปไตยกำลังเบิกบาน เผด็จการทหารกำลังล่าถอยไปจากเวทีการเมือง ท่ามกลางสถานการณ์ใหม่ บทบาททางการเมืองของชนชั้นกลางก็คงจะเปลี่ยนไปด้วย

ปรีชา เปี่ยมพงศานต์ (2537) ยังได้วิเคราะห์อีกว่าในระยะหลังๆ จะเห็นได้ว่า ท่ามกลางการขยายตัวของเศรษฐกิจโลกและระบบทุนนิยมในยุคใหม่ บางกลุ่มของชนชั้นกลาง เริ่มมีบทบาทมากขึ้นในการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและ ส่งเสริมการแพร่กระจายของวิถีชีวิตแบบทุนนิยม ในขณะเดียวกันกลุ่มเหล่านี้ของชนชั้นกลาง เริ่มเข้าไปแสวงหาอำนาจทางการเมืองมากขึ้น โดยผ่านระบบพรรคการเมือง เพื่อที่จะสร้างเงื่อนไขที่สำคัญในการประกันเสถียรภาพให้แก่ธุรกิจที่ขยายตัว ในสถานการณ์เช่นนี้กลุ่มต่าง ๆ ของชนชั้นกลางเริ่มมีการพัฒนา "นโยบาย" และ "อุดมการณ์" ของตนเองให้ปรากฏเด่นชัด เพื่อบรรลุผลประโยชน์ของกลุ่มตน และเพื่อรักษาอำนาจที่มีเหนือชนชั้นแรงงานชาวนาชาวไร่ด้วย นั้นหมายความว่าท่ามกลางความเจริญทางเศรษฐกิจ ชีวิตของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมไทยไม่ได้รับการ ปรับปรุงให้ดีขึ้นเลยถ้าแนวโน้มนี้ยังคงดำรงคงอยู่ต่อไป เป็นการยากที่จะหวังให้ชนชั้นกลางเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่สนองความต้องการและผลประโยชน์ของ ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมซึ่งเป็นแรงงานกรรมกรชาวเมืองผู้ยากไร้ และชาวนาชาวไร่ ในอนาคตจะมีกลุ่มชนหลายกลุ่มมีบทบาทมากขึ้นอย่างเด่นชัด ในการกำหนดทิศทางเศรษฐกิจการเมืองของสังคมไทย เราอาจเรียกกลุ่มเหล่านี้ได้ว่า "ชนชั้นกลางใหม่" ซึ่งเราหมายถึงกลุ่มชนที่กำเนิดมาและขยายตัวพร้อม ๆ กับระบบทุนนิยมสมัยใหม่ อันเป็นระบบที่ผูกพันกับ ทุนนิยมโลก (สหรัฐอเมริกา ยุโรป และญี่ปุ่น) บุคคลเหล่านี้มีหน้าที่ที่ชัดเจนในการส่งเสริมกระบวนการสะสมทุนได้แก่

1. การควบคุมดูแลกระบวนการแรงงาน และบริหารงาน การสะสมทุน เช่น นักบริหารระดับสูง ผู้จัดการ ผู้อำนวยการฝ่าย ฯลฯ
2. การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงปัจจัยการผลิตด้านเทคนิค เช่น นักวิชาการทั่วไป นักวิทยาศาสตร์ วิศวกร นักวิจัย ฯลฯ
3. การบริหารด้านการเงินการตลาด เช่น ผู้มีอาชีพทางการตลาด การเงิน การธนาคาร การบัญชี การประกันภัย ฯลฯ
4. การผลิตและโฆษณาด้านอุดมการณ์ทุนนิยม เช่น ครู อาจารย์ ปัญญาชน ผู้ทำงานด้านสวัสดิการสังคม สื่อมวลชน งานวัฒนธรรม
5. การควบคุมของกลไกรัฐ เช่น เจ้าหน้าที่ข้าราชการที่ทำงานเกี่ยวกับเศรษฐกิจการค้า การส่งออก การลงทุน การคลัง ธนาคารกลาง ฯลฯ

บุคคลเหล่านี้คือสมาชิกของชนชั้นกลางใหม่ที่แท้จริง ซึ่งจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น ในขณะที่สังคมไทยก้าวไปสู่ขั้นตอนของสังคมอุตสาหกรรมใหม่ ขั้นตอนนี้มีจุดเด่นพิเศษ คือ

1. ทางเศรษฐกิจ ระบบอุตสาหกรรมนิยมกลายเป็นกระแสหลักของสังคมไทยชนชั้นนายทุน ซึ่งเป็นเจ้าของทุนและควบคุมทุนมีบทบาทเด่นชัดในการครอบงำสังคม
2. ทางด้านการเมือง รัฐแปรสภาพจากการเป็นเครื่องมือเพื่อสนองผลประโยชน์ของกลุ่มธุรกิจระยะสั้น กลายเป็นรัฐที่สนองความต้องการของทุนในระยะยาว
3. ทางด้านอุดมการณ์ เศรษฐกิจเสรีจะมีมิติของสวัสดิการสังคมมากขึ้นทั้งนี้เพื่อให้รางวัลตอบแทนชนชั้นกลาง ผู้เป็นพลังไดนามิกของการขยายตัวทางอุตสาหกรรม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นเครื่องมือเพื่อลดความไม่พอใจของชนชั้นแรงงาน อุดมการณ์เก่าที่เน้นเรื่อง "ความมั่นคงของชาติ" จะอ่อนตัวลง อุดมการณ์ของ "ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ" จะมีความสำคัญมากขึ้น

ท่ามกลางสถานการณ์ใหม่นี้ ชนชั้นกลางจะมีความสัมพันธ์อย่างไรกับระบบทุน ส่วนใหญ่มักจะมองดูเรื่องพันธมิตรกับชนชั้นนายทุน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ชนชั้นกลางไม่ใช่ผู้รับใช้ชนชั้นนายทุน หากแต่เป็นผู้สร้างสรรค์ระบบทุนนิยมมากกว่า โดยไม่ได้รู้สึกว่าเป็นตัวแทนของนายทุน หรือเป็นผู้รับใช้นายทุน ปัญหาความเชื่อมโยงอยู่ที่เรื่องอุดมการณ์มากกว่าอุดมการณ์ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงวิถีความคิดและโลกทัศน์เท่านั้น หากแต่ยังโยงไปถึงวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคมด้วย

ในสังคมไทยมีแนวโน้มว่า ในอนาคตอุดมการณ์ทุนนิยมจะแพร่กระจายกว้างและลึกมากขึ้น ซึ่งชนชั้นกลางรุ่นใหม่จะรับเอาอุดมการณ์นี้เข้าไปในโครงสร้างจิตวิทยาของตนอย่างเต็มที องค์ประกอบของอุดมการณ์ทุนนิยม คือ

1. วิธีคิดแบบปัจเจกชนนิยม ซึ่งจะกำหนดการทำธุรกิจ การแข่งขันและการแบ่งรายได้ในสังคม
2. จิตสำนึกแบบอำนาจนิยม ซึ่งจะกำหนดโครงสร้างการควบคุมในองค์กร
3. ความคิดเกี่ยวกับการสะสม ซึ่งหมายถึงทุกอย่างที่เป็นวัตถุ รายได้ กำไร ความรู้และทรัพยากรต่างๆ
4. อุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งมีบทบาทเพื่อสนับสนุนเสรีภาพของการทำธุรกิจ (แต่ประชาชนทั่วไป ยังไม่มีเสรีภาพที่แท้จริง)

ในอุดมการณ์ทุนนิยมของระบบอุตสาหกรรมนี้ เศรษฐกิจแบบตลาดเสรีภาพในการลงทุน และประสิทธิภาพคือหลักการสำคัญที่สุด ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจสังคมเป็นสิ่งที่แพ้เจ้อ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเป็นแพ้ชนะของธุรกิจสมัยใหม่ แต่ถ้ามีการเข้มงวดมากเกินไป ก็เป็นสิ่งที่ธุรกิจยอมรับไม่ได้เพราะขัดกับเสรีภาพของการสะสมทุน

ในการพัฒนาไปสู่ขั้นตอนใหม่ของทุนนิยม ชนชั้นกลางใหม่มีบทบาทสำคัญในการผลิตอุดมการณ์และการแพร่กระจายไปยังทุกส่วนของสังคม นี่คือการกิจที่สำคัญที่สุดของชนชั้นกลางรุ่นใหม่ สรุปแล้ว ถ้าเราจะใช้คำ "พันธมิตร์" เราจะหมายถึง การร่วมมือของชนชั้นกลางกับระบบทุนในการสร้าง "ปัจจัยการผลิตทางอุดมการณ์" เพื่อให้ประชาชนเชื่อมั่นและชื่นชมในระบบทุน ในขณะที่เดียวกันเป็นการโฆษณาว่า ระบบนี้เปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถปรับปรุงสถานภาพของตนเองได้ ถ้าคนนั้นมีความรู้ความสามารถ การแสวงหาความรู้และความเชี่ยวชาญก็เลยกลายเป็นอุดมการณ์ทางการศึกษาของระบบทุนนิยมสมัยใหม่ด้วย

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นที่มีความเกี่ยวข้องด้านภูมิทัศน์ เกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในหลาย ๆ ด้าน ดังนี้

ปัญหาภูมิทัศน์ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ส่วนหนึ่งมาจากการขาดพื้นที่สีเขียว เพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนและผ่อนคลายความเครียดของคนเมือง ตลอดจนเพื่อเป็นสิ่งที่ช่วยในการดูดซับความเป็นพิษของก๊าซต่าง ๆ ซึ่งจากการศึกษาของ กฤษณา กฤษณพุกต์ และคณะ

(2540) ได้ศึกษาพื้นที่สีเขียวต่ออุณหภูมิในเขตเมืองในเขตภาคกลางของประเทศไทยจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ เขตมีนบุรี และเขตจตุจักร ในกรุงเทพมหานคร และเขตอำเภอเมือง ในจังหวัดนครปฐม ในช่วงฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว ระหว่างปี 2539-2540 โดยทำการวัดอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์และการกระจายตัวตลอดจนลักษณะของพื้นที่สีเขียว โดยทำการกำหนดและคัดเลือกบริเวณที่ต้องการจะศึกษาจากภาพถ่ายทางอากาศ ผลการทดลองพบว่าในช่วงบ่าย เวลา 15.30 น. ซึ่งเป็นเวลาที่ร้อนที่สุดของวัน บริเวณที่มีสิ่งก่อสร้างจะมีอุณหภูมิสูงที่สุด ในขณะที่บริเวณพื้นที่สีเขียวจะมีอุณหภูมิต่ำกว่า และในขณะเดียวกันความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศก็พบว่าในบริเวณที่เป็นพื้นที่สีเขียวจะมีความชื้นสัมพัทธ์สูงกว่าบริเวณที่มีสิ่งก่อสร้าง จากการศึกษาพบว่าพื้นที่สีเขียวมีผลต่อการลดอุณหภูมิในเขตเมืองได้ การเพิ่มขึ้นของพื้นที่สีเขียวไม่ว่าจะเป็นรูปของต้นไม้ สนามหญ้า หรือทุ่งนาต่างก็มีผลในการลดอุณหภูมิลงได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุกนธ์ทิพย์ ผะยกิ้น (2545) ที่ได้ศึกษาความคิดเห็นและบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน ซึ่งมีพื้นที่สีเขียว คือมีต้นไม้ยางและต้นขี้เหล็กอยู่สองข้างทางเป็นจำนวนมากที่ช่วยให้ความเย็นและช่วยดูดซับอากาศที่เป็นพิษให้กับประชาชน พบว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมบริเวณถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน คือ การพัฒนาความเจริญในท้องถิ่นและการเพิ่มขึ้นของประชากร ซึ่งปัญหาสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นยังไม่ส่งผลกระทบต่อกระตือรือร้นของประชาชน อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นและเอกลักษณ์ของชาวล้านนา เช่น การสร้างทางจักรยาน การอนุรักษ์ต้นยางและต้นขี้เหล็ก การพัฒนาพื้นที่ว่างให้เป็นสวนสาธารณะ ให้คงรูปแบบอาคารบ้านเรือนที่เป็นสถาปัตยกรรมล้านนา วัดและโบราณสถานควรพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีบทบาทการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน โดยเฉพาะในขั้นตอนการคิดหาปัญหา สาเหตุและการวางแผนการดำเนินการน้อยมาก ดังนั้นหากมีการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ต่าง ๆ โดยไม่ให้เกิดความเหมาะสมและเกิดความสมดุลย์ของธรรมชาติก็จะเกิดปัญหาใหม่ ๆ ขึ้นมาอยู่เรื่อย ๆ

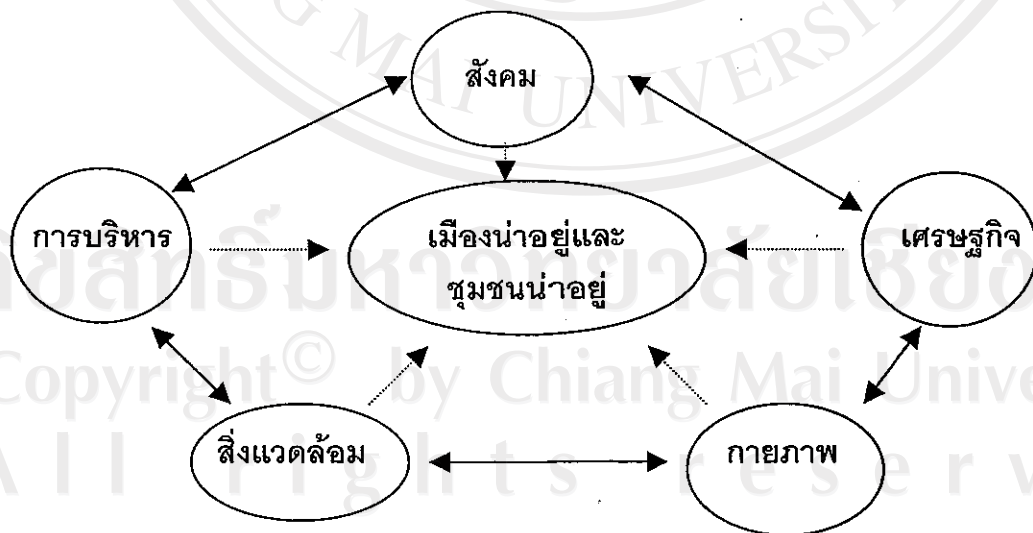
ในด้านปัญหาภูมิทัศน์ที่ส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพและคุณภาพชีวิตของคนในเมืองเชียงใหม่ ปัญญาวิชญ์ ชลวิจิต (2545) ก็ได้ศึกษาการอนุรักษ์ทัศนียภาพภายในเมืองเชียงใหม่ : กรณีศึกษาพื้นที่บริเวณถนนราชดำเนิน ถนนท่าแพ และถนนเจริญเมือง ซึ่งพบว่าพื้นที่ดังกล่าวไม่มีความสวยงามเนื่องจากเกิดปัญหามลทัศน์ทำให้คุณค่าของทัศนียภาพด้อยกว่า สิ่งที่เกิดให้มลทัศน์มากที่สุดคือระบบสาธารณูปโภคและป้ายโฆษณาที่ไม่เป็นระเบียบและเสนอให้ควรดำเนินการแก้ไข ซึ่งปัจจุบันเทศบาลนครเชียงใหม่ก็เห็นความสำคัญในเรื่องนี้ และได้มีโครงการปรับปรุง

ภูมิทัศน์ในบริเวณดังกล่าว สำหรับผลกระทบทางด้านคุณภาพชีวิต พงศ์เทพ วิวรรณะเดช (2545) ได้ทำการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพจากอาคารสูงในเมืองเชียงใหม่ใน 4 มิติ คือ สุขภาพกาย สุขภาพจิต สังคม และจิตวิญญาณ ทั้งทางด้านบวกและลบ จากกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในอาคารสูง รอบอาคารสูง และประชาชนทั่วไป จำนวน 2,744 คน พบว่าในด้านสุขภาพกายผู้ที่อยู่รอบอาคารและประชาชนทั่วไปมีปัญหาด้านสุขภาพต่าง ๆ สูงกว่าผู้ที่อยู่ในอาคาร แสดงให้เห็นว่าปัญหาสุขภาพกายเหล่านี้ อาจจะมีสาเหตุทางอ้อมจากอาคารสูง เช่น ปรากฏการณ์โดมความร้อนในเขตเมืองซึ่งก่อให้เกิดสารมลพิษทางอากาศหลายชนิดที่เป็นอันตรายต่อระบบทางเดินหายใจ นอกจากนี้ภาวะความดันโลหิตสูงและโรคหัวใจอาจเป็นผลมาจากความเครียดอันเนื่องมาจากปัญหาสุขภาพและสังคม ในด้านการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพจิต กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับผลกระทบในด้านลบที่เกิดจากอาคารสูงในทุกตัวชี้วัดโดยความคิดเห็นเหล่านี้จะแตกต่างกันระหว่างผู้ที่อาศัยอยู่ในอาคารกับกลุ่มที่เหลืออีก 2 กลุ่ม ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นว่าผู้อาศัยอยู่รอบอาคารสูงและประชาชนทั่วไปได้รับผลกระทบด้านจิตใจจากอาคารสูง ผลประเมินในด้านมิติสังคมก็แสดงแนวโน้มไปในทางเดียวกัน โดยผู้ที่อาศัยอยู่รอบอาคารและประชาชนทั่วไป ยังคงได้รับผลกระทบด้านสังคมมากกว่าผู้ที่อาศัยในอาคาร การประเมินผลกระทบในด้านสุดท้ายคือ ด้านจิตวิญญาณยังแสดงให้เห็นได้ชัดเจนว่ากลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มได้รับผลกระทบจากอาคารสูงในสัดส่วนค่อนข้างสูง แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกรังเกียจและความตระหนักในคุณค่าของเมืองเชียงใหม่ที่เป็นเมืองประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านนาที่มีมากกว่า 700 ปี

จากผลงานวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้ว ปัญหาภูมิทัศน์นับได้ว่าเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อคนและสิ่งแวดล้อมที่ควรจะต้องดำเนินการแก้ไขควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองน่าอยู่ตามที่ทางภาครัฐได้พยายามวางนโยบายพัฒนาเมืองและชุมชนต่าง ๆ ให้มีความน่าอยู่ซึ่งได้กำหนดคุณลักษณะสำคัญของเมืองน่าอยู่ คือการมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนสาธารณะ พื้นที่สีเขียว และที่ว่างโล่งอย่างพอเพียง สามารถควบคุมมลภาวะทางน้ำ อากาศ ดิน และความดังของเสียง และจะทำให้เมืองจิตวิญญาณและความสุนทรีย์ที่ประชาชนภาคภูมิใจและช่วยกันบำรุงรักษาไว้ซึ่งมรดกทางประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน เป็นต้น หากไม่สามารถที่ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้ดังนโยบายดังกล่าว ควบคู่ไปกับการแก้ปัญหาด้านภูมิทัศน์แล้ว ความเป็นเมืองน่าอยู่ก็คงจะเป็นเพียงกรอบแนวคิด เท่านั้น

ในส่วนของการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองเชียงใหม่ อุต ร วงษ์ทับทิม (2541) ก็ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดนครนิเวศกับการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่อย่างยั่งยืน ที่ได้แนวทางในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของเมืองเชียงใหม่ว่า ต้องมีวิสัยทัศน์ในการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองเชียงใหม่ที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ดำเนินถึงความสามารถในการรองรับของ

ธรรมชาติ พลวัตของภูมิปัญญาท้องถิ่น และการให้คุณค่าด้านวัฒนธรรมชุมชน ในกระบวนการพัฒนาและการจัดการสิ่งแวดล้อมควรให้ความสำคัญอันดับต้นกับความยั่งยืนของระบบนิเวศ ขณะเดียวกันควรจัดระบบขนส่งมวลชนที่มีประสิทธิภาพ ให้บริการแก่ประชาชนทั้งในเขตตัวเมือง และชานเมืองรอบนอก มีมาตรการควบคุมการจอดรถยนต์บนท้องถนน และรณรงค์ส่งเสริมให้มีการเดินและใช้จักรยานในเมืองเก่า พร้อมกันนี้ควรมีการปลูกจิตสำนึกให้ร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคม รณรงค์ให้ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม ร่วมดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเมืองเชียงใหม่ ผลของการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่าในส่วนของจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองเชียงใหม่ต้องมีการแก้ไข ซึ่งหากนำมาวิเคราะห์กับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมืองเชียงใหม่ของ ดวงจันทร์ อภาวพัชรุทธิ์ เจริญเมือง (2541) ที่คาดการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองเชียงใหม่ที่เกิดจากการวางผังเมืองไม่เหมาะสมว่า ปัญหามลพิษทางอากาศจากการใช้รถมากเกินไป ที่จะเกิดขึ้นในเชียงใหม่จะรุนแรงกว่าเมื่อเกิดขึ้นในกรุงเทพฯ เนื่องจากเชียงใหม่เป็นเมืองในหุบเขาและอากาศไม่สามารถถ่ายเทได้สะดวก และจะสะสมมลพิษในอากาศไว้นาน ๆ และทำลายสุขภาพของคนที่อยู่อาศัยในหุบนี้ตลอดไป หากไม่มีการปรับแก้ทั้งในเรื่องการบริหารจัดการเมืองและโครงสร้างการผังเมืองแล้ว เมื่อปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่มากมายก็จะเกิ กำลังความสามารถของท้องถิ่นในที่จะฟื้นฟูและปรับปรุงเมืองให้ดีขึ้นได้นั้น ก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่าระบบการจัดการบริหารเมืองยังไม่เหมาะสม ควรจะมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อลดความรุนแรงของปัญหาสิ่งแวดล้อมจากหนักเป็นเบา

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดของเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ. 2543

2.7 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาบทบาทของชนชั้นกลางและผู้ประกอบการในการจัดการปัญหา
ภูมิทัศน์ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นการศึกษาบทบาทของชนชั้นกลางและผู้ประกอบการที่มี
ต่อการจัดการปัญหาภูมิทัศน์ โดยจะศึกษาตั้งแต่สถานการณ์ สาเหตุ ผลกระทบ และบทบาท จาก
ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์เมืองเป็นหลัก โดยมีแนวคิดและหลักการพัฒนาภูมิทัศน์
เมืองร่วมในกระบวนการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาถึงสถานการณ์ปัญหา สาเหตุที่แท้จริง
ดังกรอบแนวความคิดดังแผนภูมิที่ 2

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

